

kirja~arvioita

150 vuotta musiikkia

RUSSELL, Dave. *Popular Music in England, 1840-1914. A Social History.* Kingston and Montreal, McGill-Queen's University Press, 1987. 303 s.

JALKANEN, Pekka. *Alaska, Bombay ja Billy Boy. Jazz-kulttuurin murros Helsingissä 1920-luvulla.* Helsinki, Suomen etnomusikologisen seuran julkaisuja 2, 1989. 406 s.

DRECHSLER, Nanny. *Die Funktion der Musik im deutschen Rundfunk 1933-1945.* Pfaffenweiler, Centaurus, 1988. 188 s.

Vuonna 1851 Englannin teollistuminen oli kehittynyt niin pitkälle, että yli puolet maan asukkaista oli kaupunkilaisia. Suomessa samana vuonna kaupunkilaisia oli vain kuusi prosenttia, ja maalaisista tuli meillä vähemmistö vasta parikymmentä vuotta sitten. Englannin ja Suomen kehityksen vertailu on monella alalla mielenkiintoista – myös kulttuurihistoriassa.

Dave Russellin *Popular Music in England* on suurin siveltimenvedoin piirretty kuvaus Englannin musiikkielämästä lähes sadan vuoden mittaisella jaksolla, joka päättyy ensimmäiseen maailmansotaan. Lontooseen keskittynyt varsinainen taidemusiikki on tietoisesti rajattu historiikista pois, mutta muuten "popular music" on määriteltä laajasti. Kirjan tavoitteena on kuvata "tavallisen englantilaisen" musiikinharrastusta ja sen muuttumista tänä ajanjaksona, ja tärkeimpänä lopputuloksena onkin se, että musiikin harrastus kaiken kaikkiaan kasvoi valtavasti – mitättiinpa sitä sitten ammattimuusikoiden määrällä, soitinten tuotannolla, nuottien julkaisemisella tai amatööriyhdistysten kasvulla.

Teollistuvalla Englannilla oli tietysti tyypillistä "kaupallisen" musiikkielämän kasvu. Perienglantilainen esimerkki tästä oli "music hall", eräänlainen varieteeteatteri, jossa oli joka ilta ja joskus päivisinkin tarjolla monenkirjavaa musiikkia ja muutakin ajavietettä. Music hallille olivat ominaisia humoristiset ja usein ajankohtaiset laulut, ja se synnyttikin oman lauluperinteensä, jonka rippeitä vieläkin löytyy Englannista. Music hallin ympärille kasvoi myös oma, legendaarisen maineen saavuttanut laulajakaarti, josta on kirjoitettu paljon. Mutta mu-

sic hall oli myös taloudellisesti mittavaa toimintaa; Russell ei epäröi kutsua sitä "teollisuudeksi".

Russell osoittaa kuitenkin, että 1800-luvun Englannissa tyypillisimmät ja tärkeimmät musiikin harrastuksen muodot olivat kuorolaulu ja torvisoitto. Vuonna 1889 arvioitiin, että maassa toimi 40000 enemmän tai vähemmän vakituista soittokuntaa, joissa oli yhteensä lähes miljoona soittajaa. Torvisoitto oli jalkapalloon verrattava kansanliike, ja jokaisella itseään kunnioittavalla teollisuuslaitoksella ja kaivoksella oli oma puhallinorkesteri. Parhaat soittokunnat kokoontuivat vuosittain katselmuksiin, joissa kamppailtiin palkinnoista kuin urheilukilpailuissa konsanaan.

Kuorolaulun harrastus oli vähintään yhtä laajaa, mutta kilpailulla oli siinä vähemmän näkyvä osuus. Tähän ehkä vaikuttivat sekä naisten mukanaolo (puhallinmusiikki oli puhtaasti miehinen harrastus) että kuorolaulun kirkolliset siteet. Muuten sekä kuorolaululle että puhallinmusiikin harrastukselle oli ominaista tiivis kytkeytyminen englantilaisen yhteiskunnan muihin organisaatioihin: puolueisiin, ay-liikkeeseen, raittiusseuroihin ja niin edespäin. Kaikki tuttuja ilmiöitä Suomestakin myöhäisemmiltä vuosilta, ja olisikin houkuttelevaa kehottaa jotakin suomalaista tutkijaa siirtämään Russellin työ Suomen oloihin.

Pekka Jalkanen tuore väitöskirja edustaa samanlaista tutkimusotetta kuin *Popular Music in England*, mutta se alkaa vasta siitä, mihin Russellin kirja päättyy. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen kaikissa Euroopan maissa tapahtui musiikkikulttuurin murros, jonka merkitys aletaan vasta nyt ymmärtää. Tämän murroksen näkyvin piirre oli uusien, amerikkalaisperäisten musiikin muotojen – "jazzin" – tulo Eurooppaan, mutta siihen kuului paljon muitakin: tanssiorkesterin nousu soittokuntien rinnalle suosituksi harrastusmuodoksi, radion ja äänilevyn kasvava vaikutus jne.

Siinä missä Russell vetää suuria linjoja, Jalkanen tutkii mikroskoopilla. Russellin tutkimuskohteena on koko Englanti ja tutkittava aikakausi lähes vuosisadan mittainen, Jalkanen keskittyy kymmenen vuoteen Helsingin musiikkielämässä. Polttovälin vaihtaminen on perusteltua. 1920-luvulla musiikkielämässä tapahtui nopeita ja syvällisiä muutoksia, jotka kaipaavat yksityiskohtaista tutkimusta. Kuitenkin Jalkanen kirjan lukija jää odottamaan jatkoa. Nyt emme esimerkiksi ehdi käytännössä lainkaan perehtyä radion, äänilevyn ja äänilevyn vaikutukseen musiikkielämässä, sehän alkoi Suomessa tuntua oikeastaan vasta seuraavalla vuosikymmenellä.

Jalkanen osoittaa, miten Helsingissä tapahtui 1920-luvulla "jazzkulttuurin murros". Muutamassa vuodessa uudet, amerikkalaisvaikutteiset tanssiorkesterit syrjäyt-

tivät vanhat soittokunnat, salonkiorkesterit ja pelimannit populaarimusiikin tärkeimpänä muotona. Murrokseen liittyi myös ammattikunnan sisäinen sukupolvenvaihdos ja muutoksia muusikkojen sosiaalisessa asemassa. Samalla tapahtui myös muutoksia itse musiikin soivissa rakenteissa. Kysymys ei kuitenkaan ollut yksiselitteisesti ulkomaisten vaikutteiden passiivisesta vastaanottamisesta. Osa helsinkiläisistä tanssiorkestereista pyrki mahdollisimman tarkoin seuraamaan uusia ulkomaisia virtauksia: nuori trumpettisti Eugen Malmsten johti "Hot Five" -nimistä yhtyettä, jonka nimi oli suora laina Louis Armstrongin kuuluisasta levytyskokoontaan. Samaan aikaan Helsingissä syntyi kuitenkin toinen, kansanomaisempi tanssiorkesterityyppi, jonka kärjessä oli "haitarijazzia" soittava Dallape. Näiden kahden linjan vuorovaikutus on itse asiassa ollut tyypillistä koko suomalaisen populaarimusiikin kehitykselle 20-luvulta lähtien.

Nanny Drechslerin tutkimuksessa siirrytään taas uuteen maahan ja vuosikymmentä lähemmäs meidän aikaamme. Tutkimuskohteena on radiomusiikki Saksassa vuosina 1933-45 eli natsikaudella. Olisi houkuttelevaa lukea sitä jatkona Russellin ja Jalkasen kirjoille: murros on jo tapahtunut, kolmekymmenluvulla kaikissa Euroopan maissa radiosta oli tulossa tärkeä, ellei peräti tärkein musiikin välittäjä.

Saksassa radion musiikilla näinä vuosina oli kuitenkin omat erikoispiirteensä. Kansallissosialistinen musiikkipolitiikka oli asettanut esityskieltoon kokonaisia musiikin alueita, osittain musiikillisista, osittain ulkomusiikillisista syistä. Suuri osa modernin taidemusiikin nimekkäimmistä saksalaisista säveltäjistä oli maanpaossa. Musiikkielämässä oli tyhjiö, jonka täyttämiseksi radiokin joutui tarjoamaan monille toisen luokan säveltäjille avokätisesti lähetyksia. Drechsler vetää tästä mielenkiintoisia johtopäätöksiä. On usein ihmetelty, miksi esimerkiksi Furtwängler, yksi vuosisadan loistavimmista kapellimestareista mutta keskinkertainen säveltäjä, välttämättä halusi esiintyä myös jälkimmäisessä roolissa. Syyinä oli ilmeisesti Saksan silloinen "säveltäjäpula".

Mendelssohn-Bartholdyn "Kesäyön unelma" oli Suursaksan radiossa esityskielossa, koska säveltäjä oli juutalainen. Benny Goodman oli myös juutalainen, ja mustat jazzmuusikot samoin alemman rodun edustajia; heidän musiikkiaan ei radiosta kuultu. Fats Wallerin levyjä sai esittää, koska kukaan Reichsmusikkammerissa ei tiennyt, että pianisti-laulaja oli väärän värinen. Saksassa radion musiikkipolitiikkaa ohjasivat näinkin räikeät ulkomusiikilliset kriteerit. Kuitenkin kaikki Euroopan yleisradioyhtiöt harjoittivat määrätietoista joskin yleensä julkilausumatonta musiikkipolitiikkaa. Aihetta on

ohimennen käsitelty suurten radioyhtiöitten kuten BBC:n historiikkeissa, mutta mitään yhtenäistä tutkimusta siitä ei ole tehty. Drechslerin kirja on suppea katsaus, ilmeisesti opinnäyte, jossa pitkät sitaattit vievät suuren osan tilasta. Aihe ei Saksankaan osalta vielä ole loppuun käsitelty.

Pekka Gronow

Uusia tuulia keskusteluun viestintäkasvatuksesta

SIHVONEN, Jukka. Liekehtivät nalleverhot. Esseitä televisio- ja elokuvakasvatuksesta. Helsinki, LIKE Kustannus Oy. 186 s.

On aikamoinen tehtävä ryhtyä kriitikoksi: Sihvonen esittää esseissään sekä visuaalisen viestinnän että viestintäkasvatuksen kritiikkiä. Lastenelokuvan analysoinnissa hän on omimmillaan, elokuvakasvatuksessa jo hieman eksesyksissä. Harhateillä hän on arvioidessaan viestintäkasvatusta; relevantit tiedot suomalaisen viestintäkasvatuksen kehittelystä ovat asenteellisen vanhentuneita ja perin puutteellisia. Sihvonen tukeutuu ruotsalaiseen kritiikkiin ja lainaa sen sellaisenaan Suomeen. Sihvonen epäilee Anders Olssonin sanoin "...tila/tilanne, jossa toteutuisi kasvu kohti ilmaisua ja ilmaisun vastaanottoa sekä tätä kautta kohti kokemuksia ja elämyksiä ja näiden ilmaisujen sekä elämysten vastaanottoa ja tulkintaa (---) tällaiset vaatimukset ovat mahdottomia mediakasvatukselle, kun ne ovat mahdottomia jo kasvatukselle ylipäätään..."

Mutta nuo vaatimukset eivät ole missään tapauksessa mahdottomia, päinvastoin. Täsmälleen kyseinen lähestymistapa – tunteen, tiedon ja tahdon tasapuolinen kehittyminen – on muun muassa kouluhallituksen perustelemalla ja toteuttamalla viestintäkasvatuksen peruspilari. Samanlainen pohja on myös äskettäin ilmestyneessä opetusministeriön viestintäkasvatus-muistiossa. Näin Sihvosen käsitys suomalaisesta viestintäkasvatuksesta raittiuskasvatuksena ja sensuurin synonyymina on harhainen ja perustuu joko virhelähteisiin tai lähteiden puutteeseen.

Paikka paikoin epätasaisesta esseekokoelmasta ko-